

A differenciálás és a személyes bánásmód fontossága az óvodás gyermek életében

A differenciálás egy bizonyos pedagógiai szemlélet. Jelent egyfajta érzékenységet a gyermekek különböző sége iránt, és jelent egyfajta bánásmódot is, amellyel odafordulunk, viszonyulunk a gyermek másságához, s ennek érdekében fejlesztésükhöz a legmegfelelőbb pedagógiai módszereket választjuk ki.

A differenciálásra azért van szükség, mert minden gyermek más és más, más adottságokat örökölnek a szülőtől, más környezeti ill. nevelési hatások érik őket, s ezek más személyiséggé formálják, alakítják őket. Nincs két egyforma ember, s így joga van minden gyermeknek különbözni a többitől. Ennek alapján a differenciálásra szükség van azért, hogy a gyermek a neki megfelelő nevelésben, oktatásban részesüljön, s ezzel teljesíti képessége maximumát érje el.

A differenciált, egyéni bánásmódra nagyon sok lehetőséget nyújtanak azok a tevékenységek, melyeket nap mint nap végzünk. Egy-egy feldolgozás során van aki segít adogatni bizonyos eszközöket, tárgyakat, van akinek már a kezébe tudunk adni egy kést is, van aki ügyesen darabol, van aki csak válogat. Mindenképpen a gyermek egyéni fejlettségéhez mérten adjuk a feladatokat.

A differenciálás

A hátrányokkal és az elnyökkel rendelkező, különleges bánásmódot igénylő gyermekek nevelési-oktatása az egyéni sajátosságokat figyelembe véve, azokhoz alkalmazkodva. A nevelési-oktatási folyamat olyan speciális tervezése, szervezése, megvalósítása, amikor a folyamat egy részében a különböző egyéni sajátosságokkal rendelkező gyermekek párhuzamos, eltérő módon, testre szabott, speciális feladatokat végeznek.

A differenciálás:

Egy szemléletmód: amely minden óvodapedagógusra kötelező érvényű – el kell fogadni az egyéni eltéréseket, tolerálni, de nem lemondva a fejleszthetőségről.

Fejlesztési stratégia (az egyéni lehetőségeiből kiinduló fejlesztés a követelményekben). A gyermeket figyelni kell, és hozzá igazítani a követelményeket (a gyenge pontokat nem hibaként értékelve, hanem lassabban fejlődés jeleként) sokszori ösztönzéssel esélyt adni a továbblépésre.

Metodikai eljárás: amely a pedagógustól egy olyan módszerkombinációt követel meg, amelynek jellemzője a gyermek egyéni választási lehetőségei, a sokféle megoldás többszintű, lépcsőzetesen felkínált lehetőségei között.

Struktúra: Szervezeti forma, amelynek variációival differenciáltan fejleszthető a személyiség egyéni, mikro és makro munkafarmában.

Tartalmi struktúra: egy tartalom mélyégében és terjedelmében való differenciálás (a tartalom feldolgozását is befolyásolja az adott csoport egyéni érdeklődése, motiváltsága, tájékozottsága)

A gyermekek közötti fejlődésbeli különbségek, melyek megnyilvánulnak:

- Eltérő biológiai szükségleteikben (testi, idegrendszeri sajátosságaikban)
- Adottságaikban (értelmi képességeik, kifejezőkészségük terén)
- Tapasztalataikban, egyéni élményeikben
- Mozgásigényükben (túlmozgékony, megül)
- Társas magatartásukban, kontaktusteremtésükben (visszahúzó, aki mindenkivel rögtön megtalálja a hangot)
- Érzelmikben
- Érdeklődésükben, aktivitásukban

Az óvodapedagógus feladatai az egyéni bánásmód, a differenciált fejlesztés terén:

- Biztosítsa, hogy a gyermekek a rájuk jellemző sajátos vonásuknak megfelelően váljanak a közösség tagjaivá.
- Az óvón mindig igyekezzék tetteivel és szavaival kifejezni, hogy a gyermekek közötti különbségek, az eltérő fejlettségi szint, a feladatmegoldásban megjelenő teljesítménykülönbség természetes jelenség. Senki sem kaphat semmiféle „címkét”, megkülönböztető jelzést vagy elmarasztalást, mert a többitől eltérő külseje vagy az adott helyzetben másképp gondolkodik, cselekszik, másképp fejezi ki magát, teljesítménye magatartása különbözik a többiekétől.
- Segítse el, hogy lehetőség szerint minden gyermek megtalálja ki valamiben, legyen olyan rá jellemző pozitív megnyilvánulás. A gyermek tapasztalatait, felfedezéseit, képességeit jól ismeri, erre épít, alkotó, együttműködő felnevelő tudja tolerálni az egyéni eltéréseket.
- Az egész közösség előtt álló feladatokat minden egyes gyermek számára tegye közelivé, érthetővé, érzelmileg elfogadhatóvá, vonzóvá.
- Tervezzon minden helyzetben több fokozatban, minőségben, hogy a gyermekek megkapják a választás lehetőségét. Ha a gyermek az általa választott szinten teljesít, továbblépésre ösztönzi sikerélménye, így bonyolultabb, újabb feladatokat vállal. Bízunk a gyermekben, s ha ezt érzi, eredményes lesz, önmagát fejleszti tovább segítségünkkel.
- Figyelje a gyermeket és igazítsa hozzá a követelményeket, a gyenge pontokat nem hibaként kell értékelni, hanem a lassabban fejlődés jeleként. Differenciált fejlesztés nélkül nem valósítható meg az individualizálás. Hiánya hatást vált ki, aminek következtében a lassabban haladó gyermekek, akiknek többszöri gyakorlásra van szükségük, sok kudarcot élnek meg és negatív élményeik csökkentik, vagy kioltják a tanulás örömét. Azok viszont, akik gyorsabban haladnak, az alulterhelés következtében megszokják a kis erőfeszítéseket, a könnyű sikereket is ez unottá teszi őket. Azok a gyermekek, akik a saját fejlődési szintjüknek megfelelő kihívásokkal találkoznak, jó közérzetűek, magabiztosak, kreatívak. Az eltérő fejlettségű gyermekeknek minden helyzetben joguk van más ütemben haladni.
- **Az óvodapedagógus személye, attitűdje legyen együttműködésre kész, éreztesse támogató figyelmét, a segítségnyújtás biztonságát.**
- Nem alakulni akarni kell a gyermeket, hanem alakulni hagyni. A differenciálás a gyermek oldaláról a döntés és a választás lehetőségét jelenti, ezt minden helyzetben be kell építeni. Az eltérő fejlettségű gyermekeknek minden helyzetben joguk van más ütemben haladni. A döntéseiben már benne foglaltatik a fejlettsége, felméri a gyermeknek melyik szint, feladat, tevékenység, eszköz, tartalom, szerep stb. felel meg, melyiket tudja eredményesen felhasználni. Majd ha hagyjuk, a kezdeti sikereken felbuzdulva önmagának nehezíti a feladatokat.
- Biztosítsa minden gyermek számára a differenciált, egyéni bánásmód elvét. Egyéni bánásmódra minden gyermeknek szüksége van, annak is aki sajátos – pozitív vagy negatív tulajdonságával nem hívja fel magára a figyelmet. Az egyéni bánásmód következtében is jellegzetesség válhatnak, „kivirulhatnak” rejtett vonásaik, és személyiségük egyedi, megismételhetetlen színeivel tehetik változatossá a közösség életét. Ahogy a gyermek alakul, változik a neki megfelelő bánásmód következtében, úgy változzék a vele kapcsolatos egyéni bánásmód is. Az óvodai nevelés során megfelelő arányérzékkel kell segíteni az egyén kiteljesedését, szorongás, bűntudat nélküli fejlődését és a másokkal való együttélést, mások elfogadását, az együttműködést, az önérvényesítést és az alkalmazkodást.
- Az óvodapedagógus tudatosan átgondolt, feltételteremtő megtervezett szerepét soha nem adhatja fel. Ösztönözzön, modelláljon.

A differenciálás területei:

A **motiváltság** elérésében támaszkodhatunk a gyermek különféle késztetéseire, igényeire, szükségleteire.

Ennek megjelenési módjai: Mozgásigénye, az óvodapedagógussal vagy a barátjával való együttlét vágya, kíváncsisága, érdeklődése, sikerélményre való törekvése, alkotásvágya, felfedezési vágya, esztétikai igénye, önmegvalósítási vágya, amelyek kihasználhatók vagy felkelthetők.

Az óvodapedagógus feladata:

A gyermekek érdeklődésére, kíváncsiságára, meglévő tapasztalataira, élményeire és ismereteire építve változatos tevékenységek szervezése, amelyeken keresztül további élményeket, tapasztalatokat szerezzenek a természeti és társadalmi környezetrel.

Tartalomban való differenciálási lehetőség a gyermek igényére támaszkodik.

Ez megnyilvánul a tartalom mennyiségében, mélységében, (részletezettségében, minőségében), a tartalmi részek egymásra építettségében, kapcsolataiban, a már meglévő tapasztalataiban / ismereti anyagban, a gyermeki érdeklődés irányultságában (pl.: autók iránt, állatok iránt, stb.) azonos téma esetében vagy a témát kiegészítő tartalmi területen.

Az óvodapedagógus feladata:

- Építsen a gyermekek természetes kíváncsiságára, érdeklődésére.
- Teremtse kedvező helyzeteket a tapasztalatszerzésben, az élmények gyűjtésében.

Célban, szintben való igazodás a gyermek igényeihez, tapasztalataihoz.

A cél az egyes fejlődési képességek fejlettségének elérése, valamint jártasságok, készségek kialakulása érdekében azonos vagy eltérő szintű feladatok végzése; más eszközök bevonásával, vagy azok megkeresésével, egyszerűbb vagy bonyolultabb problémák felvetésével; kereső/kutató/felfedező módon.

A **módszerek** használata is igazítható a gyermek igényeihez.

Beszélgetés, megbeszélés elnyelvényben részesítése némely gyermeknél, vagy az elbeszélés, a bemutatás, szemléltetés, magyarázat ... eljárásainak megválasztása, vagy az értékelés módszerének különféle eljárásai (elismerés, megerősítés, dicséret, jutalmazás, bátorítás, ösztönzés, példaként kiemelés stb.).

A **munkaformák** igazítása a gyermeki igényekhez.

Van olyan gyermek, aki szívesebben tevékenykedik egyénileg vagy párosan (óvodapedagógussal vagy a barátjával), csoportban (homogén vagy heterogén csoportban; vagy szimpátia alapján létrejött csoportban...stb.), frontális körülmények között.

A **szervezés** módjának igazítása a gyermeki igényekhez.

Kötött, kötetlen, mikrocsoporthoz, kooperatívan.

Az **információk megszerzése** során a közvetítésmód csatornájában való igazodás a gyermeki igényekhez.

Auditív, vizuális, audio-vizuális, kinezetikus, komplex, interaktív, tárgyi, síkbeli, makett, manipulatív, kísérleti, természetes, mesterséges eszközök használatával, szimbólumok, technikai eszközök...stb.

Az óvodapedagógus feladata:

- Olyan eszközök és tevékenységek biztosítása, ami felkelti a gyermekek érdeklődését és természetes élethelyzetekben lehetővé teszi számukra a tapasztalatok és ismeretek megszerzését.

Fontos, hogy minél megfoghatóbb legyen. Kevesebb verbális közlés, minél több szemléltetés, bemutatás.

A gyermek-pedagógussal **együtt töltött ideje**.

Az egyénre fordított idő mennyiségében, minőségében (segítséget kérve-kapva, ráfigyelve, eligazítva, csak ottlétként... stb.)

A nevelés stílusában is igazodik az egyes gyermekek igényeihez

Demokratikus, ráhagyó, diktatórikus, szeretetteljes, családi, elfogadó.

Ügyel szavai tisztaságára, szándékai és cselekedetei szépségére. Természetes viselkedésében legyen domináns az elfogadás és a tolerancia.

Pedagógus szerepében is igazodik az egyes gyermekek igényeihez.

Katalizáló, ösztönző, tanácsadó, segítségnyújtó, irányító, szabályzó, mellérendelt, alárendelt, fölérendelt viszonyban.

Az óvodapedagógus feladata:

- ösztönzi a gyermek problémamegoldását, az egyéni gondolkodási stratégiák kialakulását
- Vezérlés, irányítás helyett a „segítés” készsége motiválja, de mindig csak ott és annyit tegyen, amennyit a gyermek fejlettsége igényel.

A **válaszadás módjában** való igazodás a gyermeki sajátosságokhoz.

Szóban, rajzban, megmutatva, megsúgva, megépítve, elkészítve, megalkotva, kiválasztva a helyeset.

A **munkavégzés ütemében, tempójában** való igazodás a gyermekhez.

A feladatvégzés sebességéhez való igazodás: lassú, gyors, időre, egyéni tempóban, kiegészítő feladatok adásával...

Önállóság fokában, segítségadás módjában való igazodás a gyermekhez.

Önállóan, segítve, magyarázva, utánozva, bemutatva, megmutatva, együtt végezve kis segítséggel, együttvégezéssel, hivatkozással... stb.

A differenciált nevelés /fejlesztés/ programja

A kidolgozás kiinduló szempontjai:

- A gyermekek tevékenységrendszerre
- A gyermekek közötti kapcsolat
- Az óvodapedagógus gyermekekhez alkalmazkodó differenciált módszervariációi

A fejlesztés:

- Indirekt módon, a tevékenységrendszerre hatás útján történik,
- Erre épül és ezt egészíti ki a direkt hatásokkal.

A gyermek oldaláról közelítve differenciáltan kezeljük

- a problémamegoldásukat
- érdeklődésüket
- döntéshelyzetbeli magatartásukat
- a megvalósításhoz szükséges viszonyukat
- a tevékenység további életét, egyfelől a mellettük való kitartást vagy éppen a változás igényének erősítését.

A tevékenység oldaláról figyelembe vesszük

- a szabadon választott önálló és a társakkal folytatott játékokat,
- a neveléssel folyó közös játékokat,
- a képességfejlesztő (szabály) játékokat,
- a játékok és a tanulás-tanítás kapcsolatát,
- játék – foglalkozás - munka kapcsolatát,
- a szabadon választott és a kötelező tevékenységek közötti kapcsolatot.

Mivel differenciálhatunk?

- időtartammal
- eszközökkel
- technikákkal
- tartalommal
- követelményekkel
- szervezeti keretekkel
- munkaformákkal – egyéni, mikrocsoportos: együttes munkával, munkamegosztással.

Feladataim a gyermeknevelés során (Adler nyomán)

- Elfogadjam a gyermeket olyannak, amilyen
- Biztosítsam bizalmáról minden cselekedetében
- Elnyerjem bizalmát
- Erősítssem öntudatát
- Elismerjem teljesítményét, igyekezetét
- Társai felé irányítsam
- Társai előtt is értékeljem teljesítményét, igyekezetét
- Apró lépésenként tervezzem képességei fejlesztését
- Használjam ki erősségeit, kedvező adottságaira építsek
- Tanulási folyamatait egyénileg bízzam szabad játékában tanulható tevékenységekre.